

**Projev Michaely Vidlákové,
bývalé vězenkyně terezínského ghetta,
u příležitosti Dne památky obětí holocaustu
a předcházení zločinům proti lidskosti
Senát Parlamentu České republiky,
27. ledna 2021**

Vážení, vy všichni, ať jste kdekoli!

Je 27. leden, výroční den osvobození Osvětimi, tohoto největšího vyhlazovacího a koncentračního tábora, který se stal symbolem smrti a zla. Den věnovaný památce obětí holocaustu a snaze předcházet zločinům proti lidskosti.

Byla jsem požádána, abych zde k dnešnímu dni promluvila za nás, pamětníky holocaustu. Nejprve jsem byla trochu bezradná: od osvobození Osvětimi uplynulo 76 let. Za tu dobu už bylo tolik řečeno, prostudováno a napsáno, co já k tomu ještě mohu dodat?

Pak se mi ale začaly rojit vzpomínky, otázky a úvahy, že nastal spíš problém je trochu utřídit. Pokusím se tedy podělit se s vámi o několik z nich:

Začnu od sebe- a předesílám: měla jsem neuvěřitelné štěstí, že jsem Osvětimi byla ušetřena. To bych tu totiž nebyla. Narodila jsem se jako jediné dítě židovských rodičů a byly mi 2 roky a něco málo, když nás Německo obsadilo - a jedny z prvních dětských vzpomínek jsou např. na to, jak jsem si už nesměla hrát s českými kamarády, nesměla nastoupit do školy, jak nás vystěhovali z moderního prostorného bytu do starého, zanedbaného, společného s cizími lidmi, byla tam zima a málo světla, nikde žádní kamarádi, v přeplněném pokoji jsme se motali mezi připravenými zavazadly. A bylo ještě hůř- během roku 1942 postupně odvezli všechny příbuzné do Terezína, v prosinci jsme pak i my 3 museli do transportu. To mi bylo právě 6 let. Nicméně - štěstí nám přálo: několik rozhodujících momentů, spolu s otcovými schopnostmi přehodilo vždy výhybku v náš prospěch, a tak jsme aspoň nebyli deportováni dál a zůstali tam až do osvobození, samozřejmě odděleni od sebe.

Vzpomínám na své začátky v Terezíně: příchod do Kinderheimu mezi ostřílené „mazáky“, kteří měli své místo na kavalci, zatím co já měla v první době na noc jen dvě k sobě sražené modré lavice, na nichž se přes den sedělo, jedlo, ilegálně i vyučovalo. Ale konečně mám zase kamarády- po měsících, kdy se mi v Praze děti v okolí musely vyhýbat. Pospolitost. Táta mi mockrát vyprávěl, jak před lety žil v Palestině v kibucu, a tak jsem se života v kolektivu nebála. Naše pečovatelky se o nás laskavě, ale důsledně staraly a dělaly, co se dalo. I když jídla nebylo moc, o chuti a složení nemluvě. A ve studené vodě jsem se taky příliš ráda neumývala. Ale nikdo nefňukal, nechtěli jsme být za rozmazlené slabochy.

Jenže pak přišly nemoci: nejdřív „terezínka“. Strašný průjem. Záchodů bylo málo a pořád někdo bušil „Dělej, dělej“. Celé noci jsem proto zesláblá, vyčerpaná, nevyspalá strávila vsedě na nočníku vedle kavalce, už jsem neměla ani sílu se stydět.

Za nějaký čas jsem dostala vysoké horečky, přes 400, strašně zle mi bylo, pořád jsem viděla jen obrovské kolo, jak se na mne valí, a já nedokážu uhnout. Přišel lékař, vůbec se mu to nelíbilo. V noci pro mne přišli 2 muži, zabalili mě do deky, položili na nosítka a nesli mě někam zatemněným ghettem, nade mnou jasné nebe plné hvězd, nosítka se houpala, studený vzduch příjemně ochlazoval horečkou rozpálené tváře. Přistála jsem na dětské infekční marodce. Měla jsem tyfus, spálu a spalničky. Všechno dohromady. A hned pak následovaly ještě další nemoci. Bez léků. Přes rok trvalo, než mne propustili.

Poznala jsem strach. Ne ze smrti. Tomu jsem ještě tak moc nerozuměla. I když kolem mě obcházela a já jí jen taktak unikla. Strach jsem měla nejvíc tehdy, když všichni kromě nemocných museli na apel do bohušovické kotliny. Já byla ještě v nemocnici- a bála jsem se, jestli mi někam neodvezou rodiče, jestli se odtamtud vrátí, nikdo nevěděl, co bude. Můj

strach tehdy nepřemohla ani výjimečná dávka játrového salámu k obědu. Rodiče sice ke mně na návštěvu do infekční marodky nesměli, ale pod oknem jsem je přece jen vídala. Uvidím je ještě?

Co bylo pro mne nejsmutnější? Když jsem se vrátila z nemocnice, chodila jsem si v poledne vyfasovat oběd a podél fronty chodili staří, smutní, vyhublí, jakoby do sebe schoulení Židé, a každého se ptali, s jiskřičkou doufání v očích: „Prosím vás, budete si brát polévku?“ Sedmileté dítě, taky ne moc najedené, v tu chvíli plné soucitu, vidí ty oči. (Vzpomene na babičku a dědu -snad jsou někde v Polsku, co když mají taky hlad- slituje se někdo nad nimi a dá jim něco k snědku?) A tak dítě se své polévky vzdá, vezme od stařečka či stařenky otřískanou misku a nechá nalít svou polévku do ní. Ty vděčné oči toho jednoho jediného- ale ty zklamané, ještě smutnější oči těch ostatních ... všem jsem přece pomoci nemohla!

Podzim 1944. Otec dostal povolání do transportu. Máma -že se chce i se mnou dobrovolně přihlásit, abychom zůstali spolu. Jenomže prozíravý, opatrný táta jí to vymluvil s tím, že právě kvůli mně, po těch nemocích ještě zesláblé, nesmíme jít tam někam do neznáma. Když on už pak s ostatními v kasárnách čekal na odvoz, strhla se vichřice a poškodila jakousi veledůležitou střechu. SS-velitel tábora přikázal okamžitou opravu. Ale poslední tesaři, k nimž patřil i táta, byli právě zařazeni do transportu. Přišlo tedy povolení si 3 z nich odtamtud vypůjčit. Otec se dobrovolně hlásil. „Blázne,“ říkali mu „proč si teď radši neodpočineš, kdoví, co nás kde čeká, škoda sil.“ Ale táta- to by potrestali vedoucího, že nesplnil rozkaz. Tak on a další dva muži šli opravovat. A než střechu spravili, transport odjel. Poslední transport z Terezína do Osvětimi. Že tehdy nás potkalo opravdu naše největší štěstí, jsme se dozvěděli až po válce.

Konec války se blížil -a tu přišla pro mne nejhorší noční můra: V dubnu 1945 přijel do Terezína vlak. Samozřejmě, když se něco dělo, nesměly u toho děti chybět. Odháněli nás, že tam jedou nemocní. Ale přece jen jsme je zahlédli: Kostry potažené kůží, v pruhovaných hadrech, které na nich visely, i zpovzdálí byly vidět veliké vytřeštěné oči ve vychrtlých obličejích, sami ani chodit nemohli, vždycky dva muži je podpírali a vlekli je do vrat kasáren, některé vynášeli. Lidské trosky z transportů smrti. Táta k mámě prohodil, že se pokusí zjistit, jestli mezi nimi není Franci, jeho bratr, můj milovaný strejda Franci. Dala jsem se do usedavého pláče: „Nechci, já nechci, aby tam byl“ „Ty nechceš, aby se vrátil?“ „Nechci, aby takhle strašně vypadal.“ Franci mezi nimi nebyl. Už nikdy nebyl. Ale já ještě dlouho v noci ze sna křičela. Z příbuzných kromě rodičů se nevrátil nikdo.

Jistě, je to nelehké dětství. A přece-oč lépe jsem na tom byla já, než např. jen o 4 roky starší kamarád Pavel: Do Terezína přišli- to mu bylo 10- tam mu zemřela milovaná mladší sestřička. Do Osvětimi se dostal jako 12letý-vždyť i to je přece ještě dítě! A taky měl štěstí (jak relativní pojem je štěstí!): prošel selekcí. Jen ho nasadili na těžkou fyzickou práci. Jeho rodiče ale poslali do plynové komory- a Pavel věděl, že zůstal na světě sám, v tom krutém světě osvětimského tábora. Nebyl pak ani mezi těmi zbylými - jen asi 7000 v Osvětimi osvobozenými vězni. Bylo mu právě 13, když ho s kolonami tisíců vězňů vyhnali v mrazu na pochod smrti. I ten vydržel. Prošel pak ještě dalšími 3 lágry, jeden horší než druhý, než se přece jen po dalších dlouhých 4 měsících dožil osvobození. 13 ½letý chlapec, neměl nic, neměl nikoho, neměl domov. Ano, tak vypadá jeden zločin proti lidskosti. Jenže takové a podobné vzpomínky si přinesla většina přeživších holokaust. Ty prožité hrůzy a útrapy si člověk sotva může i jen představit. K neuvěření je, že se daly vůbec přežít. A pak ještě těch asi 6 miliónů mužů, žen i dětí zadušených v plynových komorách, postřílených, zaživa upálených v hořících synagogách, kterým přežít nebylo dopřáno vůbec. To byl holokaust. To bylo 6 miliónů zločinů proti lidskosti.

Utrpení nezná národnost. V Osvětimi trpěli a umírali také Poláci, Romové, sovětsí zajatci, političtí vězni a další. Holokaust se však lišil jedním specifikem: byla to nacistická

politika systematického, státem provozovaného hromadného vyvražďování osob židovské národnosti s cílem úplně zlikvidovat celou židovskou populaci.

A kolik zločinů proti lidskosti přinesla celá 2. světová válka, kterou rozpoutal nacistický režim! Počítá se, že dohromady stála na 56 mil. obětí, vojáků i civilistů. Strašná čísla! Vedle toho těch 6 mil. židovských obětí, z nichž 1 ½ mil. byly děti, se zdá být jen menší částí obrovského zabíjení. Nicméně: pokud z některého národa zahyne 10-15 %, je to už samo o sobě kruté. Ale aspoň 85-90 % jeho členů je zachováno, zůstanou sice zlé jizvy, ale je zachován zdroj jeho života, jeho kultury, jeho budoucnost.

Jenže ze židovské populace obsazené Evropy bylo vyvražďeno více než

90 %. A právě děti, budoucnost národa. Byl tak zcela zničen zdroj, z něhož pocházely generace rabínů, myslitelů a filozofů, zdroj, z něhož pocházeli spoluzakladatelé evropského obchodu, průmyslu a bankovníctví, a také mnoho umělců, vědců, lékařů a právníků, zdroj celé evropské židovské kultury, vlastní srdce celého židovského národa i s jeho starými písněmi a moudrými anekdotami. Právě tohle je ten úplný význam slova holokaust. Kdoví, třeba z tohoto zničeného zdroje by byl mohl vzejít někdo, kdo by dnes vynalezl lék proti současné pandemii, tak jako se kdysi díky židovským lékařům, Salkovi a Sabinovi podařilo takřka vymýtit dětskou obrnu.

2. světovou válkou bohužel ani nezačaly ani neskončily genocidy. Jen ve 20. stol tu byly miliony obětí Stalinových čistek, arménská genocida, po válce se pak odehrály další a další - v Číně, v Kambodži, v Africe... to všechno byly zločiny proti lidskosti. Přitom předpokládám, že většina lidí chce žít v klidu a míru, netouží vraždit. Jak je tedy možné, že se v celých známých dějinách lidstva ke kormidlu dění vždy znovu dostanou ti špatní, kteří nastolí zlo, rozpoutají války, spustí teror? A že se pak ze slušných občanů stávají vrazi?

Bohužel i dnešní doba ukazuje, jak snadno se z účastníků demokraticky povolených manifestací za ty či ony ideje stane běsnící luza, která ničí a pálí vše, co má na dosah, poškozují kulturní památky i pamětihodnosti historie. A to i v zemích s mnohaletou demokratickou tradicí a kulturou. Jak snadno se pak taková luza dá přimět k páchání zločinů proti lidskosti, to známe z historie nacismu. Občas mne pak přepadá skepse: na oběti lze vzpomínat - ale lze proti tomu vůbec něco dělat? Jak se dá předcházet zločinům proti lidskosti?

Co tedy můžeme? Co zmůžeme? Při vší skepsi nezbyvá než jediné: nevzdávat to! Proti zlu je nutno bojovat neustále a pokud možno v jeho počátcích. Každý na svém místě může nějakým malým činem tomu boji se zlem napomoci. Už před 2000 lety nabádal jeden myslitel, který vzešel ze židovského národa, hebrejským jménem Jehošua, Ježíš: „Budte dobří, ale nedejte se přemoci zlem!“ A ještě jiný, moudrý rabín Hillel jen o pár let dříve říkal, jak je psáno v Knize Moudrosti otců: „Když ne já - tak kdo, a když ne teď - tak kdy?“

Kdybychom si tyto dvě poučky všichni uvědomili a podle toho se řídili, snad by to přece pomohlo udělat svět aspoň trochu lepším...